

بررسی اعتبار و مسندات قرآنی دعای ندبه با تأکید بر وظایف جامعه منتظر

□ عبدالمومن امینی*

چکیده

پژوهش حاضر پیرامون محتوا دعای ندبه بوده و پاره ای از مستندات قرآنی این دعای شریف را مورد بررسی قرار داده است. این پژوهش با شیوه تحلیلی و توصیفی بوده و با استفاده از منابع دسته اول مرتبط به دعای ندبه سامان یافته است. دعای ندبه یکی از ادعیه معتبر و دارای مضامین عالی در موضوع مهدویت بوده و برای اعتبار آن صدها کتابها، رساله ای علمی و مقالات متعدد نگارش یافته است و با بررسی محتوای عمیق و آسمانی این دعای شریف دانسته می شود که حدود صد و چهار آیه از آیات قرآن در متن دعای ندبه وجود دارد و با فرازها و تعابیر این دعا منطبق بوده و در ایام جمعه مؤمنان و عاشقان حضرت حجت (عج) آن را قرائت نموده و با مولایشان به نجوا می پردازند. **واژگان کلیدی:** آیات، دعای ندبه؛ روز جمعه؛ منابع مربوط به دعای نوبه؛ توثیق دعاء الندبة.

* دکترای ادیان و مذاهب (گرایش: مذاهب اسلامی).

مقدمه

دعا در فرهنگ بلند پایه شیعی، آمیزهای از حکمت استوار الهی، عاطفه عمیق انسانی، عبودیت مخلصانه راستین، ژرفنگری در درون آیین زندگی در دنیا و نگاهی درست به روز بازپسین است. عناصر این درونمایه چنان با تار و پود ولایت اهل بیت (ع) به هم می آمیزد و تفکیک آنها از هم کاری دشوار بلکه محال است. دعای ندبه از ادعیه معروف و مشهور است که ویژگی کلی دعاهای شیعی را در حدی بالا دارد و در ایام و اوقات خاصی فضیلت خواندن آن بر اساس پاره ای از نصوص دینی بسیار سفارش شده است و در روزهای جمعه و اعیاد غدیر، فطر و قربان به خواندن این دعا توصیه شده است.

علامه مجلسی در کتاب زاد المعاد با سند معتبر از امام صادق (ع) روایت می کند که خواندن دعای ندبه در اعیاد چهارگانه مانند روز جمعه، عید فطر، عید قربان و عید غدیر مستحب است. (مجلسی، زاد المعاد، ص ۴۹۴) این دعای شریف را محدث نوری در کتاب « تحية الزائر » از کتاب « مصباح الزائر » سید بن طاووس و از کتاب « مزار » محمدبن مشهدی با همان سند علامه مجلسی روایت کرده و اضافه نموده که خواندن آن در شب جمعه مستحب است همانگونه که در اعیاد اربعه استحباب دارد. (مجتهدی، صحیفه مهدیه، ص ۱۴۴ به نقل مکیال المکارم، ج ۲، ص ۹۳) در فرهنگ دینی روزهای هفته متعلق به حضرات معصومین (ع) و به نام آنها مزین شده است و زیارات و ادعیه خاص هر یک از معصومین (ع) در روزهای معین شده به نام آن بزرگواران سفارش شده است. در این میان، روز جمعه به حضرت مهدی نسبت داده شده است. (مرتضی مجتهد سیستانی، ۱۳۸۶، ص ۱۹۹)

دعای ندبه در یک نگاه کلی زمزمه انتظار آن امام همام است که خدای عزیز حکیم، گشایش امور تمام نیکان و پاکان و انبیاء (ع) و اوصیاء را به دست گرهگشای او سپرده است. صدرالاسلام همدانی در کتاب « تکالیف الانام » گفته است که از خواص دعای ندبه این است که هرگاه در جایی با حضور قلب و اخلاص تمام و توجه به مضامین عالی آن خوانده شود، عنایت و توجه امام زمان (ع) را به آن مکان جلب می کند و بلکه باعث حضور حضرتش در آنجا می گردد، چنان که در بعضی جاها اتفاق افتاده است. (همدانی، بی تا، ۴۹۱) این نوشتار در سه محور تنظیم شده است و محور نخست به اهمیت اجتماع و گرد هم آمدن در صبح جمعه پرداخته شده و به برخی روایات در فضیلت روز جمعه پرداخته شده است و محور دوم به عظمت و اهتمام و توجه عالمان دین به خواندن دعای ندبه شده و برخی از اسناد مربوط به این اهتمام بیان شده و دعای ندبه به لحاظ سند بررسی شده است و در بخش

سوم و پایانی این نوشتار به بررسی مفاهیم و محتوای دعای ندبه و پاره ای از مستندات قرآنی این دعا اختصاص داده شده است.

۱. اجتماعات در ایام جمعه

صرف نظر از هرگونه بحث و بررسی در باره دعای ندبه، موضوع اجتماع شیعیان و محبان اهل بیت (ع) در روزهای جمعه و در اعیاد بزرگ بسیار حائز اهمیت بوده و بر شکوه و عظمت جامعه شیعه می افزاید است.

۱-۱. برکات اجتماعات در روز جمعه

در اجتماعات روز جمعه همراه با دعای ندبه و عرض ارادت به ساحت مقدس حضرت مهدی (عج) فعالیتها و خدمات فرهنگی متنوعی انجام می شود که به صورت اجمال به برخی از برکات و آثار مثبت اجتماع صبح جمعه اشاره می شود.

۱-۲. تشکیل محیط های معنوی

اکثر این اجتماعات در ایام جمعه در مساجد و در مکانهای مقدس دینی و مذهبی برگزار می شود و دوستاناران حضرت مهدی (عج) صبح جمعه را با یاد و نام آن حضرت، با حال و هوای معنوی و نشاط روحی خاصی آغاز می کنند. برخی از این مجالس و نشستهای معنوی در منازل مؤمنان نیز برگزار می شود که باز هم نتایج پر بار معنوی و آثار مثبت رفتاری و اخلاقی برای مؤمنان به همراه دارد. محدث نوری معتقد است که دعای ندبه و دیگر متون ادعیه و زیارت، آداب مخصوص به خود را دارد که اگر به خوبی رعایت شود و همراه با نیت پاک و خلوص دل باشد، نتایج و برکات اخلاقی و رفتاری بسیار سازنده ای خواهد داشت. (نوری، ۱۳۷۸، ص ۱۲۴)

۱-۳. امید آفرینی دعای ندبه

مفاهیم و محتوای ارزشمند دعای ندبه همه و سراسر نشاط و امید بخش است؛ مانند، حمد و ثنای الهی، مروری بر وقایع و تاریخ اسلام، یاد آوری ایام حزن و مصائب اهل بیت (ع) با تأکید بر مصیبت جانگداز کربلا، ترسیم گردیده است و برخی ویژگیهای دلنشین و عدالت محوری دوره ظهور، پرورش امید به آینده با نگاهی مثبت در دل و جان مؤمنان و ایستادگی در مقابل بی عدالتیها و سختیها و ناملايمات روزگار، تلاش مستمر با اطمینان و اعتماد به آینده ای روشن از جمله معارف نورانی و آموزه

های آسمانی این دعای حیاتبخش و شریف است.

۴-۱- گسترش فضائل اخلاقی در میان مؤمنان

از نشانه های قبولی زیارت و دعا، توبه و استغفار، تغییر اخلاق و تمایل قلبی به رفتار نیک و خلق و خوی نیکو در نفس آدمی است. محدث نوری ضمن بیان آداب زیارت، اظهار داشته است که « بهتر کردن حال و کردار و گفتار خود را پس از فراغ از دعا و زیارت از آنچه دارا بود از آثار و برکات مفید و ارزشمند دعا است. چنانچه شهید اول در اثر فقهی خویش « الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۴ » در باب آداب زیارت و خواندن دعا اظهار داشته است که « و تاسعها، احضار القلب فی جمیع احواله مهما استطاع و التوبه من الذنب و الاستغفار الاقلاع...، و ثانی عشرها، ان یکون الزائر بعد الزیارة خیرا منه قبلها فانها تحط الاوزار اذا صادفت القبول » ادب نهم زیارت و قرائت دعانزد قبر ولی خدا، حضور قلب در همه ی حالات زیارت، استغفار و توبه از گناهان است و هر اندازه که انسان برای حضور قلب توانایی دارد و چنانکه ادب دوازدهم برای زائر و خواندن دعا این است که حالات روحی مؤمن پس از زیارت و خواندن دعا با حالات قبل از دعا، کاملا متفاوت بوده و این تغییر و برتری روحی و کسب حالت معنوی که حاصل شده است، نشانه و گواه برای قبولی دعا در پیشگاه الاهی است. (شهید اول، ۱۴۲۳، ج ۴، ص ۱۸) همچنین علامه مجلسی و دیگر عالمان نامدار امامیه، اظهار داشته اند که در حرم مطهر توبه کند و عزم نماید بر ترک گناهان. محدث نوری در ادامه می افزاید که این مطلب اگرچه از آداب زیارت شمرده شده است ولیکن بهتر آنکه از علامات و دلالات قبولی زیارات محسوب دارند؛ چنانکه در سایر عبادات مرغوبه ای مانند نماز، روزه و حج چنین است. (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۰، ص ۱۶۵) که اگر زائر زیارتش قبول نشود گناهانش آمرزیده نشود و زمانی که آمرزیده و بی گناه شد البته اطوار و افعالش تغییر کند. (نوری، ۱۳۷۸، ص ۱۹۶).

در باب ادعیه نیز یکی از آثار و برکات ادعیه حرکت به سمت خلق و خوی نیک است. در همه جوامع، هزینه های بسیار زیادی انجام می شود تا جامعه نسبت به ارزشهای اخلاقی و انسانی علاقه مند و پایبند شود. حضور در مجالس معنوی دعای ندبه، زمینه و بستر لازم برای ایجاد فضای معنوی مطلوب و حرکت به سمت ارزشهای والای اخلاقی و انسانی را مهیا می سازد.

۵-۱- علم آموزی

بسیاری از این اجتماعات معنوی، همراه با سخنرانی ها و گفتگوهای علمی بوده و زمینه ای علم

آموزی و دانش‌افزایی برای مخاطبان را فراهم می‌آورد. شرکت در مجالس دعای ندبه نیز چنین اثر علمی را نیز در بر دارد که مؤمنان افزون بر کسب آثار سازنده روحی و تربیتی از دعای ندبه از بیان مفاهیم و معارف مهدوی توسط وعاظ و خطبا ایراد می‌شود، بهره‌برده و بر اطلاعات و معلومات آنان افزوده می‌شود.

۶-۱- اطعام مؤمنان توسط خیرین

اهل خیر و آدم‌های سخاوتمند با اعطا و تدارک اقلام مواد معیشتی، زمینه‌ای صرف طعام را برای شرکت‌کنندگان و اهل مجلس دعای ندبه، فراهم نموده و سفره‌های عمومی برای تقویت همبستگی اجتماعی و پیوندهای دوستانه در میان مؤمنان شکل می‌گیرد و همین بخش از مراسم دعا، اگرچه به ظاهر پرداختن به امور خوردن و آشامیدن جسمی است؛ اما با توجه به نیت‌های پاک و خلوص در افکار آن‌ها، فضای معنوی خاصی را در جامعه ایجاد می‌کند.

۷-۱- حل و فصل مشکلات مردم در جامعه

در بسیاری از این اجتماعها که با هدف قرائت دعای ندبه در مکانهای مقدس مانند مساجد و تکایا دایر می‌گردد، فضای همدردی و مشارکت در حل و فصل مشکلات اقتصادی و معیشتی و اجتماعی مردم، ایجاد می‌شود و میزان مشارکت برای کمک به حل مشکلات اجتماعی، اقتصادی، به قدر قابل توجهی افزایش می‌یابد.

۸-۱- مشارکت در امور خیریه

در برخی از این اجتماعات، اقدامات مفید و مؤثر در جهت امور خیریه و به نوعی رفاه‌زندی مؤمنان صورت می‌گیرد که در راستای ایجاد جامعه‌ی مهدوی، مفید و سازنده است. نکته مهم و قابل توجه در راستای کسب آثار، نتایج مفید و برکات یاد شده از مجالس معنوی دعای ندبه، مدیریت و برنامه‌ریزی درست و مناسب در این اجتماع و گردهم‌آئیها است. بدون این شرط و نکته‌ای مهم، ممکن است آثار زیان‌بار و منفی از جمله اتلاف وقت، سرخوردگی، ناامیدی و... نیز در پی داشته باشد. هدف از یادآوری و تأکید بر نتایج و برکات ارزشمند دینی اجتماعات در روز جمعه، بررسی آن از نگاه علمی است؛ بدین معنا که این اجتماعات هفتگی، فرصتی است بسیار مطلوب و مستمر که با وجود فضای معنوی ایجاد شده به برکت محتوای دعای ندبه و شوق خدمتگزاری به محضر

صاحب الزمان (عج) با برنامه ریزی و مدیریت می تواند بهره های فراوان برای افراد و جامعه به همراه داشته باشد.

۲. فضیلت روز جمعه در روایات اسلامی

روز جمعه از مهمترین و با فضیلت ترین روزهای هفته در یک ماه به شمار می رود که متعلق و منتسب به صاحب عصر حضرت مهدی موعود موجود (عج) بوده و به عنوان روز زیارتی ایشان است که البته در همین انتساب به حضرت مهدی (ع نیز عنایت ویژه ای است که عارفان و مقربان حضرتش را بر آن عنایت، اشارتی است. علامه عبد الحسین امینی در فصل سوم کتاب «المقاصد العلیة فی المطالب السنیة» مطالب سودمندی در باره فضیلت روز جمعه با استناد به دسته ای از روایات بیان داشته است که به پاره ای مفاد و مضمون برخی از این روایات، همراه با منابع آنها اشاره می شود. (علامه امینی، ۱۴۳، ۱۸۴-۱۸۸).

روز جمعه روز جمع خلائق برای اخذ میثاق از همه پیامبران (ع) و مردم بر نبوت پیامبر خاتم حضرت محمد (ص) و امام علی (ع) است و به همین جهت روز جمعه نامگذاری شده است. (شیخ طوسی، ۱۴۱۴، ص ۶۸۸؛ مجلسی، ۱۴۱۱، ج ۲۶، ص ۳۰۹) همچنین در حدیث دیگر وارد شده است که « روز جمعه روز صلوات بر محمد و آل محمد (ع) است و صلوات بر ایشان به نوعی در معنای تجدید عهد و میثاق و تعهد بر وفای به آن است. (شیخ صدوق، ۱۴۱۲، ص ۱۱۴) از این رو، روز جمعه به عنوان سید ایام و روز شاهد است که خداوند، از میان روزها آن را برگزیده است. بهترین روزی که خورشید در آن طلوع می کند و در آن حسنات و سینات مضاعف می شوند. هر آن کس که حرمت جمعه را کوچک شمارد و حق آن را ضایع گرداند، بر خداوند است که وی را در آتش جهنم قرار دهد مگر اینکه توبه نماید.

۳. اهمیت دعای ندبه از منظر دانشمندان امامیه

دعای ندبه از نظر محتوا و سند یکی از ادعیه ای معتبر نزد اهل نظر و متفکران امامیه بوده و عده ای از آنان کتابها، مقاله ها و نیز پایان نامه هایی در باره اهمیت و اثبات سند دعای ندبه نوشته اند که در ادامه به بیان پاره ای از آنها پرداخته می شود.

الف) پایان نامه ها

۱. یکی از پایان نامه هایی که در زمینه ای بررسی مستندات قرآنی دعای ندبه سامان یافته است، « بررسی مبانی قرآنی دعای ندبه» است. محقق این اثر، مرضیه عامری بوده و استاد راهنما و مشاور آن به ترتیب منصور پهلوان، استاد احمدرضا غایی است که این تحقیق را در سال (۱۳۸۲ش) و در قالب ۲۴۷ صفحه سامان داده است.

۲. اثر دیگری که در قالب رساله ای علمی سامان یافته است، پایان نامه با عنوان « معارف نهفته در دعای ندبه و منابع آن » است که این تحقیق نیز در باره ای دعای ندبه تدوین گردیده است. نگارنده این اثر نجمه مودتی بوده و استاد راهنما و مشاور آن محمدمهدی مظاهری و بابک فرزانه است که در سطح کارشناسی ارشد و در رشته ی علوم قرآن و حدیث نگارش یافته و در سال (۱۳۸۷ش) و در دانشگاه آزاد اسلامی تهران دفاع شده است.

ب. کتابها

عالمان دین و معارف پژوهان اسلامی در زمینه ای ترجمه و شرح و بیان معارف دعای ندبه آثار و کتابهای فراوان تدوین نموده و به بازار اهل دانش و معرفت ارائه نموده اند که در این قسمت از تحقیق، به بیان شمار از این آثار اشاره می شود.

۱. آوای جمعه در دعای ندبه نام اثری است که همراه با ترجمه، شرح و تفسیر دعا تدوین شده است. این اثر توسط جعفر رفیعی نگارش یافته است و در سال (۱۳۸۵ش) در اصفهان به زیور طبع آراسته گردیده است.

۲. از دیگر آثار در حوزه دعای ندبه کتابی به نام « امید منتظران مهدی (عج) دعای ندبه از دیدگاه معصومین » است که این اثر توسط مهدی مهدوی، سامان یافته و توسط انتشارات عالمه و در قم در سال (۱۳۹۰) منتشر شده است.

۳. انوار الولاية مناقشة للشبهات المثارة حول دعاء الندبة، از مکتوبات دیگر در زمینه ای دعای ندبه است. این اثر فاخر و علمی، توسط فقیه والامقام آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی، به رشته ای تحریر در آمده و در سال (۱۴۱۹ق) توسط نشر دارالهادی در بیروت، به چاپ رسیده است.

۴. شرح و تفسیر لمقاطع هامة من دعاء الندبه. نویسنده این کتاب، محمد صادقی طهرانی بوده و در سال (۱۳۹۰) در قم انتشار یافته است.

۵. دیگر از آثار مدون در موضوع دعای ندبه، کتاب تحت عنوان « با دعای ندبه در پگاه جمعه » است.

مؤلف این اثر علمی علی اکبر مهدی پور بوده و به نقد و بررسی اشکالات سندی و محتوایی دعای ندبه پرداخته و شبهات وارده در باره دعای ندبه را پاسخ داده است. این کتاب توسط نشر موعود عصر در تهران و در سال (۱۳۸۰ ش) به چاپ رسیده است.

۶. برداشتی منظوم از دعای ندبه. این اثر به وسیله ی محمود رزاقی تدوین گردیده و در سال (۱۳۸۹ ش) در تهران انتشار یافته است.

۷. بررسی دعای ندبه از دیگر آثار مدون در موضوع دعای ندبه بوده و نویسنده آن، علی احمد موسوی واعظ است.

۸. بررسی دعای ندبه یکی دیگر از مکتوبات در موضوع دعای ندبه و مباحث مهدویت پژوهی بوده و محقق این کتاب استاد علی اصغر رضوانی بوده و سلسله معارف و بحثهای مهدویت و امام شناسی را مورد بررسی و تحلیل قرار داده و به شبهات وارده در این موضوع پاسخ داده است. این کتاب توسط انتشارات مسجد مقدس جمکران در قم و در سال (۱۳۸۵ ش) انتشار یافته است و در زمستان سال (۱۳۹۱ ش) تجدید چاپ شده و بار ششم به زیور طبع آراسته گردیده است.

۹. از دیگر آثار مدون در زمینه ای دعای ندبه کتاب تحت عنوان « بررسیهای علمی پیرامون دعای ندبه » است. این کتاب، بقلم علمی و ارزشمند آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی، به نگارش در آمده و چاپ شده است که البته عنوان این اثر روی جلد کتاب با موضوع « فروغ ولایت در دعای ندبه » است.

۱۰. از دیگر آثار مکتوب در زمینه ای دعای ندبه، کتاب « حدیث آرزومندی شرحی بر دعای ندبه » بوده و نویسنده آن علی کریمی جهرمی، است. این اثر علمی و دعایی، توسط مؤسسه بوستان کتاب، در سال (۱۳۹۳ ش) در قم انتشار یافته است.

۱۱. یکی دیگر از آثار مکتوب « حقیقت در پرتو ولایت » بوده و مؤلف آن فرهاد ملا امینی است. این کتاب در سال (۱۳۹۰ ش) در تهران به نشر سپرده شده است.

۱۲. حکایت عطش (جرعه ای از زلال دعای ندبه) اثر دیگری است که در موضوع دعای ندبه به نگارش در آمده است و نویسنده آن عزیزالله حیدری بوده و این کتاب در سال (۱۳۸۷ ش) در قم توسط انتشارات مسجد مقدس جمکران منتشر شده است.

۱۳. در انتظار خورشید شرح دعای ندبه، نیز از دیگر کتابهای دعا پژوهی بوده و مولف آن پری بیدکی، بوده و این کتاب در شهر قم و در سال (۱۳۸۴ ش) توسط نشر سپهر اندیشه، چاپ شده است.

۱۴. میراث محدث ارموی آثاری چند درباره دعای ندبه بوده و به اهتمام و تحقیق سید جعفر

- اشکوری؛ در قم، موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، در سال (۱۳۸۵ش) منتشر شده است.
۱۵. ندبه را بدان و بخوان به همراه شرح مختصر فرازهای منتخب این دعا که نویسنده این اثر، حمید بصیرپور بوده و در سال (۱۳۹۵ش) این کتاب در اصفهان به چاپ رسیده است.
۱۶. کتاب «ندبه و نشاط شرحی بر دعای ندبه» بوده که توسط احمد زمریدیان، نگارش یافته است و در سال (۱۳۹۴ش) در تهران به وسیله ی دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ شده است.
۱۷. نشانه های ظهور در کلمات پیشوایان معصوم، از دیگر آثار مکتوب در زمینه معارف دعای ندبه و مهدویت بوده که به انضمام دعای ندبه و با ترجمه آن در سال (۱۳۸۷ش) در تهران چاپ شده است و مؤلف آن، علی میرشفیعی خوانساری است.
۱۸. نوید بامداد پیروزی فشرده ای از حقایق عقاید و روشی ساده در ابطال آراء فاسده، اثر دیگری است که در موضوع دعای ندبه نگارش یافته است و این کتاب، نوشته مصطفی موسوی بوده و در سال (۱۲۴۷ش) در تهران توسط کتابخانه صدر، انتشار یافته است.
۱۹. تفسیر ادبی دعای ندبه از دیگر آثار مهم و ارزشمند دعاپژوهی بوده و این اثر قیم را، مصطفی آبیاریافته و در سال (۱۳۸۹ش) توسط نشریه موعود، انتشار یافته است.

۴. حجیت و اعتبار دعای ندبه

- در یک نگاهی کلی و گذرا باید گفت که محتوا و عبارات دعای ندبه آنچنان منطبق با مضامین قرآنی و روایی است که در برخی از عبارات این دعا عین عبارات آیات قرآن لحاظ گردیده و یا عین کلمات اهل بیت (ع) آمده است. و در مواردی به عین عبارت دعا استناد شده و گاهی به مفهوم و محتوا. و بعضا به برخی از کلمات مشترک و هم خانواده استناد شده است. نمونه این جدول استنادی را غلامحسین تاجری نسب در چند مقاله زیر نشان داده است. که به شرح ذیل به بیان پاره ای از این استنادات (مهدویت در قرآن، سفینه، شماره ۱۰، بهار (۱۳۸۵ش، ص ۹۳) اشاره می شود:
۱. مهدویت در قرآن و در مورد آیات متبوع (سفینه، شماره ۱۱، تابستان ۱۳۸۵ش، ص ۴۷-۷۴)
 ۲. مهدویت در قرآن و در آیات مختص (سفینه، شماره ۱۲، پاییز ۱۳۸۵، ص ۳۷-۷۳)
- عباس نوری در کتاب مستندات قرآنی زیارت جامعه کبیره نیز جدول و نمایه ای از آیات در زیارت جامعه کبیره را بر اساس چهار بخش تنظیم نموده و به این بیان آورده است:
- الف) تفسیر ظاهر آیات.
- ب) تأویل باطن آیات.

ج) تعیین مصداق آیات.

د) تمثیل و استشهاد به آیات وحی.

استاد عبدالحسین طالعی نیز به نقل از محقق فقید مرحوم علی اکبر غفاری در مورد اعتبار دعای ندبه چنین اظهار داشته است که « اگر سند دعای ندبه به معصوم برسد به صورت قطع معتبر بوده و حجیت دارد و اگر این دعا از نظر سند معتبر نباشد و سلسله اسناد آن به امام معصوم (ع) نرسد، حداقل این است که توسط یک عالم مبرز دینی انشاء شده باشد با این فرضیه، چند نکته قابل دقت و توجه است:

۱. انشای دعا از نظر شرعی مشکلی ندارد و همچنان که ابن طاووس در کتاب « مهج الدعوات » چنین نموده و بخشهایی با عنوان « دعاءُ اُنشأَتْهُ لِنَفْسِي » دارد.

۲. در این فرض، دعا توسط یک عالم دینی و در قرن چهارم و یا پنجم قمری انشاء شده و به شیعیان ارائه گردیده است تا به جای اینکه در نماز جمعه ی و عاظ و خطبای بنی عباس شرکت نموده و مورد شستشوی مغزی قرار گیرند و حداقل در روز جمعه دورهم جمع شده و این دعا را با مضامین و محتوای عالی و اعتقادی مورد دقت قرار داده و بخوانند.

۳. چون در همه این دعا، هیچ مطلبی خلاف عقاید حقه دین و آیات قرآن، پیدا نمی شود؛ بر این اساس و در این فرض، متن این دعاء عالمانه و دقیق توسط یک عالم دینی و ادیب متبحر، انشاء شده است.

با این همه، گروهی از دانشمندان درد آشنا و متبحر به معارف اهل بیت (ع) و نویسندگان متعهد، به دفاع از حریم دعای شریف ندبه پرداخته و در پاسخ به اشکالها و اعتراضهای بی اساس، پیرامون این دعای با صلابت و سرشار از معارف امام شناسی، آثار ارزشمندی را به تحریر در آورده اند که به بیان عناوین برخی از آنها به این شرح پرداخته می شود.

۱. انوار الولاية، مؤلف آن، آیت الله صافی گلپایگانی.

۲. سخنان نخبه، علی عطایی اصفهانی.

۳. شرح دعای ندبه، محمد باقر شریعت پناه.

۴. کشف الکربه فی شرح دعاء الندبه، نوشته ای سید جلال الدین محدث ارموی.

۵. مدارک دعای شریف ندبه، مؤلف آن جعفر صبوری قمی است.

۶. معالم القربه فی شرح دعاء الندبه که پدید آورنده آن، سید جمال الدین محدث ارموی است.

۷. النخبه فی شرح دعاء الندبه و این اثر را سید محمود مرعشی، پدید آورده است.

۸. شرح دعای ندبه، نویسنده آن، محمد باقر شریعت پناه است.

۵. شماری از آیات قرآن بکار رفته در دعای ندبه

مؤسسه تحقیقاتی امام هادی (ع) در قم، کتابی را در موضوع اثبات و اعتبار سند و محتوای دعای ندبه با عنوان «توثیق دعاء الندبه» سامان داده است و در این اثر علمی، ارتباط بین آیات قرآن و روایات را با متن دعای ندبه، بررسی نموده و بخوبی نشان داده است که دعا معتبر بوده و از اتقان بالایی سندی و محتوایی برخوردار است. معارف پژوهان این مرکز تحقیقاتی اهدافی را در راستای تدوین این کتاب لحاظ داشته اند که از جمله این اهداف و انگیزه های آنان برای تألیف این کتاب آن است که برخی این دعای شریف را بی سند پنداشته اند، در حالیکه بعید است شخصیت های بزرگ و نخبگان حدیث شناس، دعای غیر معتبری را در کتابهای خویش آورده و ثبت نموده و خواندن آن را برای مؤمنان به عنوان یک عملی مستحبی سفارش کرده و معرفی نمایند؛ از این رو، چنین کتابی در میان کتابهای مربوط به دعای ندبه بی نظیر و یا کم نظیر است و اینک بر اساس کتاب یاد شده، به بیان شماری از آیات منطبق با متن دعای ندبه به قرار زیر پرداخته می شود.

۱. «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» (احزاب، ۵۶) همانا خدای و فرشتگان او بر پیامبر درود می فرستند، ای کسانی که ایمان آورده اید، بر او درود فرستید یعنی بگوئید: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَسَلِّمْ و سلام گوئید سلامی در خور و شایسته، یا فرمان او را چنانکه شایسته است گردن نهد.

۲. «يُسِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّتْ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ، خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ.» (توبه/ ۲۱-۲۲) پروردگارشان آنان را به مهر و بخشایش و خشنودیی از سوی خویش و بهشت هایی که در آنها نعمتهای پایدار دارند مژده می دهد و در آنها همواره جاویدانند. همانا نزد خداوند مزدی بزرگ است.

۳. «عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ.» (مطففین/ ۲۸) چشمه ای که مقربان از آن می نوشند.

۴. «تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» (قدر/ ۴) فرشتگان و روح «جبرئیل» در آن شب به فرمان پروردگارشان از برای هر کاری که خداوند حکم کرده باشد فرو می آیند.

۵. «فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ.» (اعراف/ ۶۴) پس او را دروغزن شمردند، پس او و

کسانی را که با او در کشتی بودند رهانیدیم.

۶. «فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ.» (شعراء/ ۱۱۹) پس او و کسانی را که با او در کشتی

گرانبار بودند رهانیدیم.

۷. «وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا» (نساء/ ۱۲۵) و خدا ابراهیم را دوست گرفت.

۸. «فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ» (قصص / ۳۰) و چون نزد آن (آتش) آمد، از کناره راست آن وادی در آن جایگاه خجسته از آن درخت ندا داده شد.
۹. «وَاجْعَلْ لِي وِزِيرًا مِنْ أَهْلِي» (طه / ۲۹) و از خاندانم یآوری و پشتیبانی برایم قرار ده.
۱۰. «إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ» (آل عمران / ۵۹) همانا داستان عیسی نزد خداوند مانند داستان آدم است، او را از خاک آفرید سپس به او گفت: باش! پس بود.
۱۱. «وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ.» (بقره / ۸۷) و به عیسی پسر مریم حجت‌های روشن دادیم و او را به روح القدس «جبرئیل» نیرومند کردیم.
۱۲. «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ» (شوری / ۱۳) برای شما از دین چیزی را مقرر کرد.
۱۳. «لِيَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ.» (نساء / ۱۶۵) تا مردم را پس از فرستادن فرستادگان بر خدا بهانه و دستاویزی نباشد.
۱۴. «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا» (فاطر / ۳۲) سپس این کتاب «قرآن» را به کسانی از بندگانمان که برگزیدیم میراث دادیم.
۱۵. «لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا» (فرقان / ۱) جهانیان را بیم‌کننده باشد.
- بایررسی که در مضامین و فرازهای دعای ندبه، همگام با کتاب یاد شده صورت گرفت، حدود صد و چهارآیه از آیات وحی در متن این دعای شریف لحاظ شده و مجموعه ای از معارف قرآنی مرتبط با مباحث اعتقادی مهدویت پژوهی و همگام با محتوا و مفاهیم آسمانی و ولایی دعای روح بخش ندبه، منطبق بوده و دریایی از آموزه های امام شناسی را شکل داده است.

نتیجه گیری

دعای ندبه یکی از ادعیه مهم و معتبر در منابع روایی و آثار و مکتوبات مذهبی امامیه بوده و از مضامین عالی علمی و اعتقادی برخوردار است. این دعای شریف از نظر سند و دلالت معتبر بوده و از امام صادق (ع) نقل شده است و عده ای از عالمان امامیه برای اثبات سند و اعتبار دعای ندبه و دفاع از حریم آن آثار فراوانی سامان داده اند. بر فرض ضعف سند و عدم نیل اسناد دعای ندبه به امام معصوم (ع)، این دعا به منظور صیانت از افکار و عقاید شیعیان در راستای عدم مشارکت به مجالس نماز جمعه ای که از سوی دستگاه خلافت عباسی در ایام جمعه اقامه می شده است، توسط یکی از عالمان امامیه ای که متبحر به معارف اهل بیت (ع) بوده است، انشاء گردیده و انشاء دعا بدین منظور از نگاه شرع اشکالی ندارد؛ زیرا در این دعای شریف، مطلبی که خلاف عقاید حقه و نصوص قرآنی و روایی باشد، دیده نمی شود و حدود صد و چهار آیه ای قرآن به کار رفته در متن این دعاء که بخش از آن در این نوشتار بیان شده است، دلیل بر اعتبار و حجیت این دعای شریف محسوب می شود؛ از این رو، شیعیان با تشکیل اجتماعات با محوریت دعای ندبه در ایام جمعه، زمینه محیط های رشد معنویت، علم آموزی، اطعام مؤمنان، مشارکت در امور خیریه و حل و فصل مشکلات مردم را در جامعه به وجود آورده و با تشکیل مجالس دعای ندبه در روزهای جمعه، فضائل اخلاقی، آثار و برکات دعای ندبه در میان مؤمنان در جامعه گسترش می یابد و آحاد افراد جامعه با معارف مهدویت که توسط خطبا و وعاظ محترم، در پگاه جمعه بیان می شود، آشنایی پیدا می کنند و این از آثار و برکات ارزشمند دعای شریف ندبه است.

کتابنامه

قرآن کریم

ابن زین العابدین، محمدجعفر، شفاء الامة در شرح دعای ندبه، قم، مجمع الذخائر الاسلاميه، ۱۳۹۳ش.

سید رضی الدین علی، سیدبن طاوس، اقبال الاعمال، چاپ دوم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۷ش.

شیخ طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، تهران، نشر صدوق، ۱۴۱۸ق.

شیخ طوسی، محمد بن حسن، الأمالی، قم، انتشارات دارالثقافه ۱۴۱۴ق.

طالقانی، محیی الدین العلوی، کشف العقده شرح دعای ندبه، تحقیق علاءالدین علوی، تهران، انتشارات صدوق، ۱۳۷۰ش.

علامه امینی، عبدالحسین، المقاصد العلیه فی المطالب السنیه، (۱۴۳۴ق) تحقیق سید محمد طباطبائی یزدی، قم، دارالتفسیر، ۱۴۳۴ق.

قرائتی، محسن، شرح قرآنی دعای ندبه، به کوشش حسن ملایی. قم، بنیاد فرهنگي حضرت مهدی موعود (عج) ۱۳۹۵ش.

مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۱۱ق.

محدث ارموی، سید جمال الدین، معالم القربه فی شرح دعاء الندبه.

محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل ومستنبط المسائل، چاپ اول، بیروت، مؤسسه آل البيت (ع) لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ق.

محدث نوری، میرزا حسین، تحیه الزائر متخب تحیه الزائر، تصحیح و تحقیق محمدحسین صفاخواه، عبدالحسین طالعی، تهران، ابرون، ۱۳۷۸ش.

مرعشی، سید محمود، النخبه فی شرح دعاء الندبه.

موسوی خرم آبادی، مصطفی، شرح دعای ندبه، قم، همای غدیر، ۱۳۸۹ش.

موسوی، سید محمدکاظم طیب، شفاء الغله فی شرح دعاء الندبه، تهران، نشر دلیل ما، ۱۴۴۱ق.